

Alkmadders

NUMMER 136 - JAARGANG 34 - DECEMBER 2016
KWARTAALUITGAVE STICHTING OUD ALKEMADE

In dit nummer o.a.:

Ruilverkaveling Alkemade
1957-1963, deel 3

Cornelis van Klink, fuselier

De krankzinnige
Grietje van Minden

Een wandeling door
Alkemade anno 1904

Ijsvermaak op de Braassem (foto Agnes Turk)

34e jaargang, september 2016, nummer 135
Kwartaluitgave van de Stichting Oud Alkemade.
Opgericht 16 december 1980.

Redactie

Alfred Bakker
Sjaak Bouwmeester
José van der Meer-van der Zwet (eindredactie)
Fons van Rijn
E-mailadres van de redactie
alkmadders@ziggo.nl

Foto's (tenzij anders vermeld)

Leo Stiens en Agnes Turk
Archief Stichting Oud Alkemade

Distributie

Th. Meijer, Meidoornstraat 13,
2371 VC Roelofarendsveen (071-3314706)

Nieuwe donateurs en adreswijzigingen

Mw. A. van Wieringen, secretaris (071-5018326),
info@stichtingoudalkemade.nl

Donateurschap

De minimumdonatie bedraagt € 15,- per jaar,
te voldoen op bankrekening NL09 INGB 0005 4356 41
van Stichting Oud Alkemade. Per post ontvangen van
Alkmadders kost € 12,00 per jaar extra.

Losse nummers

Deze kosten € 2,50 en zijn verkrijgbaar tijdens de
openingsuren.

Openingstijden

Het Museum Oud Alkemade is geopend op
zondagmiddag van 14.00-17.00 uur en op
dinsdagmiddag van 13.30-16.00 uur.
In de maanden juli en augustus en op 1e Paasdag,
1e Pinksterdag en 1e en 2e Kerstdag is het
museum gesloten. Op 2e Paasdag en 2e Pinksterdag
is het museum wel open.

Contactpersoon van het bestuur

Mw A. van Wieringen, secretaris (071-5018326)

Bezoek- en postadres Stichting Oud Alkemade

Saskia van Uylenburchlaan 22
2377 CE Oude Wetering
Telefoon: 071-3312168
E-mail: info@stichtingoudalkemade.nl
Website: www.stichtingoudalkemade.nl

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar
gemaakt door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook,
zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

INHOUD:

Van het bestuur	1
Varia	2
Volle zaal voor lezing 'Kinderarbeid'	4
Ruilverkaveling Alkemade 1957-1963, deel 3	6
Cornelis van Klink: fuselier 1830-1833	8
Flitsende start voor Oud Alkemade Museumkwis	11
De krankzinnige Grietje van Minden	12
Een boenstoep in 2016	15
Een wandeling door Alkemade anno 1904	16
Kilo's boter in een boek	19
Schenkeningen	20

Van het bestuur

Beste donateurs,

Wij kunnen terugkijken op een goed jaar waarin weer veel activiteiten zijn gerealiseerd door de Stichting Oud Alkemade. Zoals de tentoonstelling Schatten van zolder, die wij de eerste week van juli hebben afgesloten met een druk bezochte Open dag, waarop bezoekers hun eigen spullen konden laten taxeren door professionele taxateurs en waar veel gebruik van gemaakt is.

Ook met de mooie opening op 5 september van de tentoonstelling over de Ruilverkaveling zijn we weer goed in beeld bij mensen die dit zelf meegemaakt hebben of die meer willen weten van deze - voor velen uit Roelofarendsveen - bewogen tijd. De ruilverkaveling is van grote betekenis geweest. De hele lokale economie had er mee te maken: tuinbouw, woningbouw, middenstand en nog veel meer.

Het is zeker de moeite waard om deze tentoonstelling te komen bezoeken en te lezen hoe dit allemaal in zijn werk is gegaan, wie toen de personen waren die een belangrijke rol hebben gespeeld en wat dit allemaal heeft betekend voor het ontstaan van vele verbeteringen in onze gemeente. Het is prachtig dat we met hulp van velen van u zoveel moois bij elkaar hebben kunnen krijgen om dit thema goed in beeld te brengen met o.a. foto's en gebruiksvoorwerpen. Onze grote dank daarvoor!

Een nieuwe activiteit is de Oud Alkemade Museumkwis, waarvan er al enkele groepen gebruik gemaakt hebben. Wij denken dat dit een mooie aanwinst is om de historie van onze voormalige gemeente weer eens in beeld te krijgen en u te vermaken met leuke vragen over het verleden.

Ik hoop dat wij het afgelopen jaar weer veel voor u hebben betekend. Tot slot wil ik u namens alle medewerkers van Stichting Oud Alkemade hele fijne feestdagen en een goede jaarwisseling toewensen. Wij hopen u in 2017 weer vaak te zien in ons mooie museum.

Lex van der Zwet, voorzitter

Donatie 2017 en banknummer

De minimumdonatie voor 2017 is verhoogd van € 13,- naar € 15,-. Verzending per post kost € 12,- extra. Het bankrekeningnummer van de Rabobank is vervallen. Voortaan wordt alleen het nummer van de ING-bank gebruikt. Mocht u het Rabobanknummer in uw adresboek hebben opgeslagen, wilt u dat dan veranderen in NL09INGB0005435641.

Beste lezer,

Alkmadders wordt door u goed gelezen. Dat merken we aan de reacties die wij de afgelopen maanden ontvingen op de artikelen over de winkel van Ras Akerboom, jeugdherberg 'De Meerkreuk' en boenstoepen en boenhokken. Dat stellen wij natuurlijk heel erg op prijs. En de aanvullende informatie op deze artikelen is voor u natuurlijk ook leuk om te weten.

Kinderarbeid was het thema van de donateursavond in oktober jl. Dat hier ook in onze omgeving vroeger volop gebruik van werd gemaakt, was te horen in de lezing van Cor Smit en is ook te zien op de vele foto's die Oud Alkemade in het archief heeft. Veel oude foto's en andere interessante documenten vindt u ook op tentoonstelling over de Ruilverkaveling, waarover u in dit nummer het derde, afsluitende deel kunt lezen.

Na het artikel over Lansier Hendrik van Klink in het juninummer, heeft Alfred Bakker deze keer zijn onderzoek gericht op

Cornelis van Klink, geen familie van Hendrik maar wel uit Roelofarendsveen afkomstig. Cornelis was van 1830-1833 als fuselier betrokken was bij de Belgische opstand.

Nog een verhaal dat zich gedeeltelijk buiten de oude gemeentegrenzen af speelde, is dat over Grietje van Minden die van Alkemade naar Mijdrecht verhuisde. Er werd destijds behoorlijk over gebakkeleid wie voor haar als 'krankzinnige' de kosten zou moeten betalen.

Tot slot nemen wij u een eeuw mee terug in de tijd voor een wandeling door héél oud Alkemade.

Wij wensen u weer veel leesplezier met dit decembernummer. Als u wilt reageren, stuur dan een mailtje naar alkmadders@ziggo.nl of schiet een van ons aan in het museum.

José van der Meer, eindredacteur

De klok van de Meerkreukmolen

Naar aanleiding van het artikel over kamphuis/jeugdherberg 'De Meerkreuk' ontvingen wij van **Ineke van Hameren-Hogeboom** de volgende reactie:

"Het is altijd weer een feest de Alkmadders te ontvangen én te lezen. In het laatste nummer trof ik een artikel aan over Kamphuis/jeugdherberg 'De Meerkreuk' van Jos Cozijn. Graag geef

ik hierbij een aanvulling op dit artikel. Vóór Jan Cozijn was mijn overgrootvader Martinus (Tinus) Cozijn (geboren 22 november 1840) molenaar op de Meerkreukmolen. Hij trouwde op 26 mei 1864 met Francina van der Ploeg. Zij kregen zeven kinderen.

Op 26 november 1876 ontvingen zij van het bestuur van de Googerpolder ter gelegenheid van hun koperen bruiloft een klok cadeau. Deze klok, inmiddels dus bijna 150 jaar oud, hangt nu bij ons in de kamer. Het is een 'Paardjesklok zonder paard'. Een soort reguleur, vervaardigd eind 19e eeuw. Het voordeel van zo'n klok was dat je niet elke dag de gewichten hoefde op te trekken. Hij heeft namelijk een veeraandrijving en ankerang. Toen mijn overgrootouders deze klok kregen was dit type erg in de mode.

Tot 1868 tot 29 november 1902 was Tinus Cozijn molenaar op de Meerkreukmolen. De latere molenaar, Jan Cozijn, was een broer van mijn grootvader Petrus Bernar-

Martinus Cozijn met zijn vrouw Francina voor hun molen.

De foto is gemaakt door B. de Jong, een rondtrekkende fotograaf (Photographie Instantanée) uit Breda.

dus (Nardus) Cozijn. Hij was gehuwd met Anna Voorhuijzen. Zij woonden in Hotel Hollandia in Oude Wetering. Mijn moeder, Truus Cozijn, is hun oudste dochter. Zelf herinner ik mij nog goed de start van de jeugdherberg. Wij gingen er met mijn familie wel eens op bezoek."

De klok die Martinus Cozijn kreeg t.g.v. zijn koperen huwelijk.

Het kippenvoer van Ras Akerboom

Het bezoekje van **Jet van der Geest** uit Noordwijk aan de oude mevrouw Hoogeveen leverde een onverwachte reactie op:

"Van mijn schoonzusje Thea van der Geest krijg ik regelmatig de Alkmadders. Ik heb tot mijn 23e jaar in Roelofarendsveen gewoond, inmiddels woon ik al 45 jaar in Noordwijk. Als vrijwilligster bij De Zonnebloem bezoek ik hier in Noordwijk mevrouw Hoogeveen, die in Oud Ade op de boerderij De Mopenhoeve gewoond heeft. Wat blijkt, zij is een verre achterachterachternicht van mij, haar meisjesnaam is Van der Geest en ze is ook vroeger de vriendin van mijn moeder geweest, wat een toeval! Ik kan haar erg blij maken met de Alkmadders. Ik lees haar daar uit voor, omdat ze zelf niet meer goed kan zien, zij is 101 jaar en onze oudste inwoner.

Zo las ik het verhaal voor van Ras Akerboom en je gelooft het of niet, maar ineens zei ze het volgende versje hardop:

VAN HET KIPPENVOER VAN RAS
ZOU INDIEN HET MOGELIJK WAS
OOK DE HAAN
AAN HET KRAAIEN GAAN

Dat vond ik zo bijzonder dat ik het jullie wil meegeven. Misschien is dit rijmpje al bekend, maar ik vond het zo leuk van iemand van 101 jaar en met nog zo'n goed geheugen... Als ik bij haar op bezoek kom, weet zij heel veel te vertellen over vroeger uit de Veen, de Rip en Oud Ade, mede door jullie Alkmadders. Dank daarvoor."

Mevrouw Hoogeveen kijkt samen met Jet van der Geest de Alkmadders van september.

Alles draaide om de zaak

Een winkeltje beginnen was vroeger niet zo moeilijk. Als je een rode en een witte kool voor je raam zette, had je al een groentezaak. Een ventwijk beginnen was nog makkelijker. Een mand of een kar met het geeft niet welke handel, was alles wat je nodig had. Pas met de komst van allerlei wetten en diploma's werd het allemaal wat moeilijker.

Liever kleine baas dan grote knecht. Tessel Pollman. Uitgeverij Boom. Prijs € 22,50.

In het boek 'Liever kleine baas dan grote knecht' schetst Tessel Pollman een beeld van de middenstander, ook wel de kleine ondernemer genoemd, tussen 1920 en 1970. Het gaat om een grote beroepsgroep waarmee iedereen te maken had en die gaandeweg steeds kleiner is geworden.

Pollman kreeg haar informatie uit archieven van historische verenigingen en vaak ook uit persoonlijke verslagen uit het hele land. "Wat de verhalen waardevol maakt is het volgende: ze zijn allemaal verschillend en ook een beetje hetzelfde. Ieder levensverhaal van een middenstander heeft iets eigens, maar komt ook overeen met wat anderen vertellen. Dat gemeenschappelijke vormt een patroon, waar in dit boek naar is gezocht", aldus de schrijfster.

Een winkeltje beginnen kwam vroeger vaak voort uit pure armoede. De man ging uit werken en zijn echtgenote ont ruimde de voorkamer en stalde daar haar koopwaar uit, van furnituren tot brandhout en briketten. Ook ging het vaak om weduwen voor wie het de enige bron van inkomsten was. Serieuzer werd het wanneer de winkel gerund werd door een echtpaar, bijgestaan door kinderen en andere familieleden. Het gaat hier vooral om kruideniers, bakkers, slaggers, groente- en melkboeren. De winkel werd

meestal verzorgd door de echtgenote, want de mannen waren vooral op pad. Zij namen in de wijk de bestellingen op en bezorgden die in de regel aan huis; zo hield je de klant vast.

Hoewel kinderarbeid was verboden, gold dat in de praktijk niet voor kinderen in middenstandsgezinnen, net als bij tuinders. Daar was het vanzelfsprekend dat de kinderen een bijdrage leverden aan het gezinsinkomen. Pollman concludeert: "Over kinderen dachten veel mensen vooral vóór, maar ook nog ná de Tweede Wereldoorlog anders dan nu: kinderen waren er om de zorgen van de ouders te verlichten. Spelen mocht pas als het werk af was. In het gezin van de kleine ondernemer draaide alles om de zaak. Wat er ook gebeurde: de klant kwam eerst. Niet zelden bleef de winkel open zolang er klanten kwamen".

Veel winkels sloten in de jaren zestig hun deuren. Daarvoor waren meerdere oorzaken: de invoering van de AOW, betere sociale wetgeving, sanering vanuit de overheid, problemen met de opvolging en de komst van de supermarkten en winkelcentra. Het leidde ertoe dat de winkeltjes van vroeger, in al hun verschijningsvormen, grotendeels zijn verdwenen.

Fons van Rijn

Cor Smit

Volle zaal voor lezing 'Kinderarbeid'

Voor ruim zeventig aanwezigen hield Cor Smit, historicus uit Leiden, tijdens de donateursavond van 10 oktober jl. met veel enthousiasme een presentatie over kinderarbeid, een thema waarop hij in 2014 promoveerde. Als er tegenwoordig over kinderarbeid wordt gesproken, betreft dat meestal het werken van kinderen in bijv. de kledingindustrie in het verre oosten of in de sloppenwijken van Derde Wereldlanden. In Nederland en de overige westers landen is het inmiddels een begrip uit vroeger tijden. Hieronder volgt een korte samenvatting van de lezing.

Kinderarbeid in de vorige eeuwen

Al in de Middeleeuwen was het gebruikelijk dat kinderen meehielpen op het land en in het huishouden. In werkplaatsen van ambachtslieden werden kinderen al jong opgeleid in een vak via het systeem van leerling en gezel tot het meesterschap.

Vanaf de opkomst van de industrie in de 17e eeuw werden kinderen volop in fabrieken ingezet als goedkope arbeidskrachten, vooral in de textielindustrie. Wel kwamen er in die tijd al beschermende maatregelen en werd onderwijs verplicht gesteld om te leren lezen en schrijven.

De land- en tuinbouw was niet gebonden aan kindervetten. Van de 17e tot en

met de 18e eeuw het was vanzelfsprekend dat kinderen meehielpen op het land en in het huishouden. Het werd niet als een probleem gezien. Jongens werkten vaak mee als seizoenarbeider. Tot 100 jaar geleden gingen meisjes al met 12 of 13 jaar als dienstmeisje buiten de deur werken.

Er werd nauwelijks geregistreerd hoeveel en hoe lang kinderen werkten. De eerste boeken over kinderarbeid verschenen pas vanaf 1927.

Aan het eind van de 18e eeuw stopte het verplicht onderwijs volgen en werd er weer teruggegaan naar totale kinderarbeid. Pas in de 19e eeuw, tijdens de Industriële Revolutie en de opkomst van machines, werd kinderarbeid als een probleem ervaren omdat kinderen

werkten van 's morgens acht uur tot 's avonds acht uur. Het onderwijs, waar alleen in de middagpauze tijd voor was, schoot er helemaal bij in. Pas in 1901 leidde de Leerplichtwet weer tot het volgen van onderwijs.

Het meewerken van kinderen was ook een noodzaak: in een stad als Leiden was de levensverwachting van volwassenen destijds 45 jaar en de kindersterfte was er even hoog als in de ontwikkelingslanden nu. Kinderen werkten dan ook om de gezinnen in het levensonderhoud te voorzien.

Er komt een eind aan deze misstand met de invoering van het zogenaamde 'Kinderwetje' van Van Houten in 1874, die het werken van kinderen onder de 12 jaar verbood.

Kinderarbeid in Alkemade

In Alkemade werd er voornamelijk gewerkt in de tuinbouw, groenteteelt en in inmakerijen. In gemeenten met minder dan 5000 inwoners vond er geen registratie plaats wie er waar werkte. De Kinderwet gold ook niet voor veldarbeiders en dienstmeisjes.

Er zijn dus praktisch geen gegevens op papier bekend over kinderarbeid in Alkemade. Er wordt van uitgegaan dat kinderen ook hier volop meehielpen op de akker, op het land en in het huishouden. In een rapport uit 1953 staat dat hier van de kinderen vanaf 14 jaar veel jongens meewerken in het bedrijf (het meeste van Nederland) en dat 80% van de meisjes in het huishouden meewerkt, waarvan 40% bij grote drukte ook nog eens in het bedrijf meehelpt. Dat er zoveel meisjes in het huishouden meewerken komt natuurlijk ook door de grote gezinnen in het overwegend katholieke Alkemade.

Aardbeienverlof

In 1901 werd de Leerplichtwet ingesteld voor kinderen in de leeftijd van 6 tot en met 12 jaar. Voor sommige kinderen werden uitzonderingen gemaakt, zoals voor boerenkinderen. Dochters mochten ook thuisblijven om het gezin te verzorgen.

De zomervakantie was oorspronkelijk ingesteld om kinderen van landbouwers en boeren te laten meehelpen op het land. De herfstvakantie was bestemd voor de oogst van de aardappelen en de suikerbieten.

Jongens aan het aardbeien plukken uit de 'platte bakken'.

Voor seizoenswerk kon bij de gemeente dispensatie worden aangevraagd. Wie zijn kinderen ongeoorloofd thuis hield, kreeg van de gemeente een forse geldboete. Toch woog die boete meestal niet op tegen de opbrengsten die gehaald werden wanneer kinderen meehielpen met de oogst.

Een speciaal verlof in onze voormalige gemeente was het 'aardbeienverlof'. In andere streken van het land had men ook dergelijke speciale verlofperiodes, zoals het aspergeverlof en het bietenverlof.

Hoe is het nu?

In de eerste helft van de 20e eeuw was er nog steeds kinderarbeid, maar de ergste

vormen zijn door wetgeving verdwenen. De Arbeidswet van 1920 verbood arbeid voor kinderen onder de 14 jaar. In die tijd kwam ook het nijverheidsonderwijs op (voor jongens) en het huishoudonderwijs (voor meisjes) waardoor kinderen tot die leeftijd naar school gingen. Tegenwoordig is door de sociale wetgeving kinderarbeid niet meer nodig voor het gezinsinkomen. Als kinderen nu werken is dat voor zichzelf, voor een extra zakcentje, om uit te gaan of met vakantie, en om te sparen.

Graag meer verhalen!

Cor Smit vindt het jammer dat er een 'zwart gat' is in de geschiedschrijving over kinderarbeid in voormalig Alkemade. Hij roept de aanwezigen van harte op om de herinneringen die zij hebben aan hun kindertijd op te schrijven en te delen met de Stichting Oud Alkemade: 'Hoe was het vroeger als kind'.

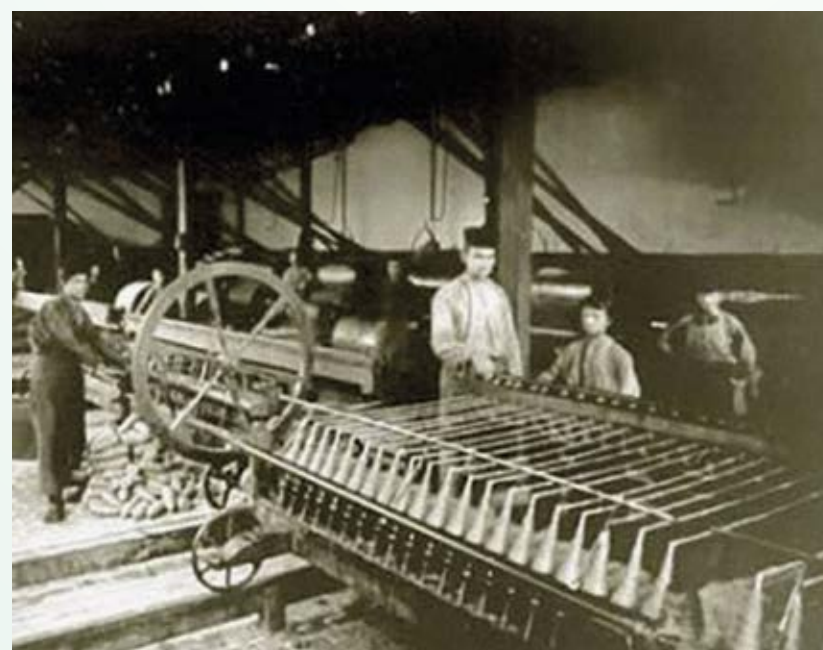
Wij van de redactie zijn natuurlijk heel benieuwd naar uw verhaal. Van een simpel A4-tje tot een schrift vol herinneringen, u kunt het altijd bij ons kwijt. Mocht u het ons laten opschrijven, laat het gerust weten, dan komen we naar u toe!

José van der Meer

De hele familie Heemskerk uit de Zevenhuizen (Oud Ade), met twee onderduikers, helpt met schoonmaken in 1940-45.

De aanwezigen stellen ook de nodige vragen.

Kinderen aan de spinmachine in een Leidse wolfabriek, ca. 1870 (RAL Leiden).

Ruilverkaveling Alkemade 1957-1963

Deel 3: Beëindiging van de ruilverkaveling

In 1963 kwam de uitvoering van de ruilverkaveling gereed. De streekverbetering liep nog een groot aantal jaren door. De definitieve afsluiting van het administratieve deel vond plaats in 1967 met het passeren van de aktes van toedeling op 29 maart 1967 en het vaststellen van de geldelijke regelingen op 15 juni 1967. Het hele ruilverkavelingstraject heeft dus alles bij elkaar bijna twintig jaar geduurd: van december 1948 - de rapportage van Ir. Stadhouders, tot 15 juni 1967 - het vaststellen van de geldelijke regelingen.

Feiten en cijfers

Het te ruilverkavelen oppervlak was 330 ha. (330 voetbalvelden), later werd dit 361 ha. De stemverhouding op 16 november 1955, over het al of niet doorgaan van de ruilverkaveling, bedroeg 461 vóór en 44 tegen (ruim 90 % was vóór). De verhouding land - water was vóór de ruilverkaveling 226 ha. land en 105 ha. water. Na de ruilverkaveling was die verhouding 249 ha. land en 82 ha. water, een toename dus van 23 ha. grond. Het aantal percelen grond vóór de ruilverkaveling bedroeg 1806. Na de ruilverkaveling waren dit er 902. De omzet van groenten nam af en de omzet van bloemen steeg. De totale investering in de ruilverkaveling bedroeg f 10.740.000.-.

Resultaten Ruilverkaveling / Streekverbetering

De eerste resultaten van de ruilverkaveling / streekverbetering waren al vrij snel merkbaar. Door de bouw van zo'n 140 woningen in de eerste jaren, later zou dit nog doorgroeien naar 240 woningen, werd de huisvesting van de tuindersgezinnen aanzienlijk verbeterd. Ook door samenvoeging van kavels en het feit dat de vaarpolder veranderde in een rijpolder, verbeterden de werkomstandigheden en de effectieve tijdsbesteding van de tuinders. Het waren niet alleen de tuinders die profiteerden van de ruilverkaveling, ook andere bedrijven zoals aannemers Van Berkel, Wesselman en Akerboom, installateurs Vink, Vesseur en Bakker, woninginrichters Van Veen en Van der Geest, en Jan van der Meer (Zaadje), de firma Dobbe enzovoorts zagen door de ruilverkaveling hun bedrijf groeien.

Er zijn ook mensen en bedrijven die, terugkijkend, een negatief gevoel hebben overgehouden aan de ruilverkaveling. Naast tuinders die zich te kort gedaan voelden, waren er ook een paar bedrijfstakken die door de ruilverkaveling in moeilijkheden geraakten. Te denken valt bijvoorbeeld aan de inmakerijen. Door de overgang van groente- naar bloemeteelt kwam er veel minder aanvoer van inmaakproducten. In de bloeitijd waren er wel veertien inmakerijen, momenteel zijn dat er nog twee. Ook de bedrijven van nieuwbouw en onderhoud van roeiboten en pramen verloren een aanzienlijk deel van hun omzet. De vaarpolders waren door een betere ontsluiting autopolders geworden. Procedures om inkomstenderving te claimen hadden weinig of geen kans

van slagen. Ook de kleinere tuinders reddden het uiteindelijk niet.

Eindconclusie

In 1957 was de doelstelling dat de ruilverkaveling / streekverbetering een zo hoog mogelijk maatschappelijk en economisch rendement zou opleveren. In de jaren 1960-1980 groeide de omzet en welvaart enorm, waarschijnlijk was dit nooit het geval geweest als de ruilverkaveling niet had plaatsgevonden. De conclusie is dan ook gerechtvaardigd dat, uitzonderingen daar gelaten, de ruilverkaveling de gemeenschap in Alkemade veel goeds heeft gebracht.

Situatie 2016

53 jaar na de realisatie van de ruilverkaveling is de situatie van het tuinbouwgebied en de tuinders in Roelofarendsveen over het algemeen niet echt rooskleurig, om het maar eens in een bloementerm uit te drukken. In de Oostpolder (Noorderhemweg) vindt grootschalig woningbouw plaats. Momenteel zijn hier nog een klein aantal tuinders actief. In de Westpolder (Floraweg-Geestweg) vindt op ongeveer 40 à 50% van de beschik-

bare tuinbouwgrond nog daadwerkelijk bloemeteelt plaats. De resterende 50 à 60% grond en opstallen staat te verpauperen en is deels in handen van projectontwikkelaars. Grond wordt niet meer

Ruilverkavelingscommissie Roelofarendsveen heeft haar werkzaamheden beëindigd

De voorzitter van de Ruilverkavelingscommissie E. Arendsveen, laatste maal in deze functie aan het woord tijdens de gistermiddag in de kantine van de Coöp.-veiling gehouden slotbijeenkomst. Rechts van de voorzitter de heer N. van der Brugge, lid van Ged. Staten, en daarnaast Ir. H. G. Kuisen, hoofd van de Cultuur Technische dienst, Th. C. Hoogenboom en gedeeltelijk zichtbaar de heer W. C. J. Reijnders de secretaris van de plaatselijke commissie.

Krantenartikel over het beëindigen van de ruilverkaveling.

Foto links: Met z'n allen op de brug. Na de ruilverkaveling was dit in de polder verleden tijd. Foto rechts: Toen de meeste tuinders in Roelofarendsveen waren omgeschakeld van groente- naar bloemeteelt, steeg de aanvoer naar de veiling met sprongen. Gevolg: de veiling werd te klein. De handel moest buiten - weer of geen weer - op het krappe veilingterrein in de (meestal) luxe wagens worden gestouwd. Ook op de openbare weg werd het steeds drukker met als gevolg een ware filevorming op het Noordeinde.

opgehoofd, waardoor het land steeds lager komt te liggen. Schoeiingen, heel vaak van asbest, verzakken en zijn kapot. Zonder grootschalige ingrepen zal dit gebied nog verder achteruitgaan.

Wellicht is het, na ruim 50 jaar, weer tijd voor een ruilverkaveling...

Sjaak Bouwmeester

Oproep voor het thema 'Emigratie'

Uit de voormalige gemeente Alkemade zijn in de vorige eeuw nogal wat mensen geëmigreerd naar de Verenigde Staten, Canada, Australië en Nieuw Zeeland. Misschien ook wel naar andere landen. In 2017 willen wij aandacht schenken aan het thema 'Emigratie', zowel voor artikelen in Alkemmatters als mogelijk voor een tentoonstelling. Hiervoor doen we graag een beroep op u. Heeft u brieven, documenten, foto's, (kranten)artikelen, voorwerpen, souvenirs of verhalen van familieleden of bekenden over hoe zij dit beleefd hebben en hoe een en andere gegaan is, neem dan contact met ons op. Dat kan via een e-mail naar alkemmatters@ziggo.nl of bij een van de medewerkers van Oud Alkemade. Wij maken dan graag een afspraak met u om er verder over te praten.

De tentoonstelling over de ruilverkaveling kunt u bezoeken op dinsdagmiddag van 13.30 tot 16.00 uur en op zondagmiddag van 14.00 tot 17.00 uur. Dit mag u echt niet missen!

Het eindverslag van de ruilverkaveling / streekverbetering.

Cornelis van Klink: fuselier 1830-1833

In Alkmadders van juni heeft u kunnen lezen over het korte leven van lansier Hendrik van Klink. We verdiepen ons nu in het tumultueuze militaire leven van infanterist Cornelis van Klink. Zijn lot is bijzonder, want hij overleefde het beleg van de Antwerpse citadel en de daarop volgende krijgsgevangenschap in Frankrijk.

Van hem en dertien anderen uit Alkemade is bekend dat ze het Metalen Kruis kregen voor hun strijd in België. Vijf kregen bovendien de Citadellmedaille. Cornelis kreeg beide medailles. Zijn wederwaardigheden leest u hieronder.

Welke Cornelis?

De familienaam Van Klink is en was breed verbreid in Roelofarendsveen. Het is dan ook geen wonder dat bijna gelijktijdig met 'onze' Cornelis een tweede Cornelis van Klink leefde, die ons aanvankelijk op een dwaalspoor bracht. Het juiste spoor hervonden we in het Nationaal Archief. Daar, vlak bij het Centraal Station van Den Haag, worden in een kelder met de juiste temperatuur en luchtvochtigheid onder andere de stamboeken bewaard. In zo'n stamboek is de militaire carrière van Cornelis vastgelegd. Achter zijn familienaam staan de namen van zijn ouders, die ons op het juiste spoor brachten.

Ook is zijn naam vastgelegd in een overzicht van militairen die de Citadellmedaille kregen. Cornelis van Klink is onder nummer 252 terug te vinden in een dikke foliant die op aanvraag uit de geklimatiseerde kelder naar de studiezaal van het Nationaal Archief werd gebracht.

Perceel 197 aan het huidige Zuideinde.

Tuinderszoon Cornelis was geen brieven- of dagboekschrijver. Gelukkig waren de Haarlemmer A. Noë Adrz. en de West-Fries P.M. Kwantes er bij in Antwerpen. Zij hielden wel een dagboek bij.

Roelofarendsveen

De Cornelis van Klink waar het ons omging was een zoon van Dirk van Klink en Engeltje Westerhout. Engeltje Westerhout (1787-1862) was op 20 mei 1810 getrouwd met Dirk van Klink (14 januari 1777-12 september 1831). Dirk van Klink was een zoon van Cornelis Wouterse van Klink en Caatje Cra(a)mer.

Dirk en Engeltje kregen twaalf kinderen, waarvan Cornelis de oudste was. Hij werd geboren op 16 juli 1811. De vermoedelijke woonplaats van het gezin kan nagegaan worden in een soort bevolkingsregister uit 1811. Er wordt in Roelofarendsveen in 1811 een Dirk van Klink vermeld op het perceel 197 aan de oostzijde van de Veenderdijk. Er stond een huis en een schuur op het perceel. Op de kadastrale kaart is te zien dat

het perceel aan het huidige Zuideinde lag. Het tegenwoordige adres is Zuideinde 25 waar nu Wesselman Bouwbedrijf is gevestigd.

Loting op 8 oktober 1830

Toen Cornelis 19 jaar was, werd hij opgeroepen als loteling voor de militaire dienst. Bij de keuring werd genoteerd: Lang 1 ellen 6 palmen 6 duimen 3 strepen

Aangezicht	ovaal
Voorhoofd	idem
Oogen	bruin
Neus	ordinair
Mond	klein
Kin	rond
Haar	blond
Wenkbrauwen	idem
Merkbare teekenen	geen

De gegevens zijn vastgelegd in het stamboek onder nummer 19148. Ook staat genoteerd: "Op den 8 October 1830 aangekomen als milicien voor den tijd van Vijf jaren zijnde loteling van de liting 1830 uit de provincie Zuidholland Gemeente Alkemade."

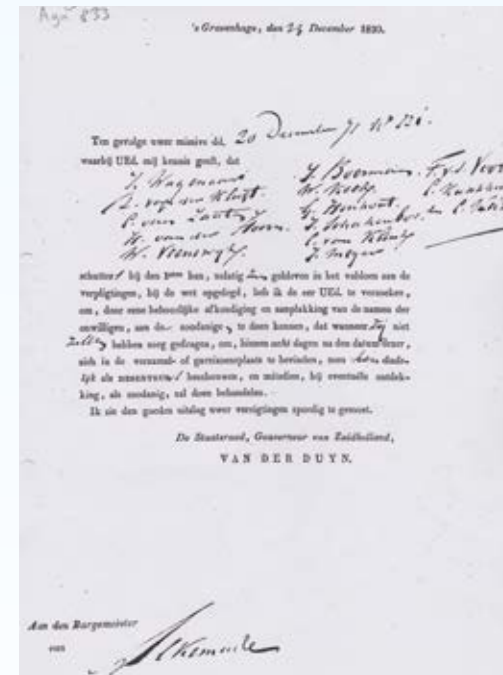
Willem I mobiliseert

Na de Belgische Opstand riep koning Willem I de Nederlandse bevolking op om vrijwillig in dienst te treden, echter zonder het gewenste resultaat.

Drie dagen na Cornelis' 'aankomst' als milicien nam de koning een verdergaand besluit. Op 11 oktober 1830 werd overgegaan tot "volledige formatie van den 1sten ban der dienstdoende schutterijen". De 1ste ban is te beschouwen als 'laaghangend fruit', ongehuwden, of kinderloze gehuwden die niet onmisbaar waren in de economie. De schutters werden opgeroepen om deel uit te gaan maken van het 'mobiele leger'; ze werden gemobiliseerd.

Deserteurs

Of het mobilisatiebevel Cornelis bereikte, of dat hij zich er moedwillig aan aantrok, is onduidelijk. Feit is dat zijn naam voorkwam in een brief van burgemeester Blanken van Alkemade aan de gouverneur van Zuid-Holland. Veertien met naam genoemde schutters van de 1ste ban hadden zich niet gemeld. Mr. A.F.J.A. Graaf van der Duyn van Maasdam was op 16 december 1817

Brief van Gouverneur Van der Duyn van Maasdam aan burgemeester Blanken.

gouverneur geworden van het zuidelijk deel van Holland, de latere provincie Zuid-Holland.

Van der Duyn had een standaardbrief laten opstellen voor dergelijke 'no shows'. Hij liet op de brief de datum 23 december 1830 en de aanleiding invullen. Op een ruime open gelaten plaats in het drukwerk werden de namen van de door Blanken genoemde personen ingevuld.

Van der Duyn verzocht Blanken om via aanplakbiljetten de veertien onwilligen of onwetenden op de hoogte te stellen van wat hun boven het hoofd hing. Als ze zich binnen acht dagen niet gemeld hadden in de verzamel- of garnizoensplaats zouden ze onmiddellijk tot deserteur bestempeld worden, met alle gevolgen van dien, als ze ontdekt werden. De gouverneur sloot zijn voorgedrukte brief af met: "Ik zie den goeden uitslag uwer verrigtingen spoedig te gemoet." Of Blankens verrichtingen tot het gewenste resultaat leidden?

Dat Van der Duyn een standaardbrief had laten opstellen, wijst er op dat desertie veel voorkwam. In februari 1831 bijvoorbeeld was de Leiderdorpse schutter Bertus Bouwmeester niet teruggekeerd van zijn verlof naar zijn eenheid in Gorinchem. Het was de taak van de burgemeester om nasporingen te doen naar zijn verblijfplaats. Volgens ingewonnen informa-

tie bevond Bouwmeester zich op de grens van Rijsaterwoude en Oude Wetering, maar er waren ook berichten dat hij in Hazerswoude was gesignaleerd bij een boer waar hij eerder had gewerkt. Deze boer werd "een en andermaal zeer ernstig onderhouden".

De burgemeester liet per brief aan de Rustende Schutterij in Gorinchem weten dat het verrichte onderzoek niet tot zijn arrestatie had geleid.

Deserteur Bouwmeester werd pas in oktober 1834 gearresteerd toen hij wilde trouwen.

Zeeuws-Vlaanderen in 1831

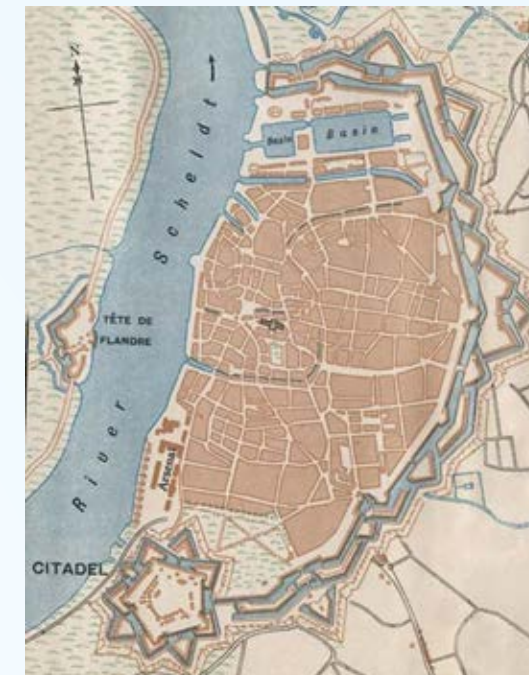
In het stamboek staat ook dat Cornelis in Zeeuws-Vlaanderen is geweest. Kort na Cornelis' mobilisatie waren in Zeeuws-Vlaanderen Belgische vrijkorpsen binnengevallen. In de loop van 1831 kwam een einde aan de schermutselingen tussen de Belgen en de Nederlanders. Cornelis van Klink is waarschijnlijk niet betrokken geweest bij gevechtsacties in Zeeuws-Vlaanderen.

Antwerpen

Na de Belgische Opstand was Antwerpen met enkele Scheldeforten het laatste Nederlandse bolwerk. Generaal Chassé bezette er met 4.500 man de citadel, een dwangburcht uit de tijd van de ons bekende hertog van Alva.

Cornelis van Klink maakte deel uit van de bezetting als fuselier, zeg maar een 'Jan Soldaat' uitgerust met een geweer. Ook H. ten Donkelaar, J. Koek, P.J. Reijnders en D. l'Ami uit Alkemade waren fuselier van de 9de Afdeling Infanterie in de citadel, die eigenlijk maar onderkomen bood voor 3.000 man. De soldaten zaten dus dicht op elkaar. Buiten was de bevolking hen grotendeels vijandig gezind, zoals bleek op 5 februari 1831. Toen dreef de kanonneerboot van Jan van Speijk naar de Antwerpse oever, waarna Belgen het schip wisten te betreden. "Dan maar liever de lucht in", dacht Van Speijk, en blies zelf zijn boot op, waarbij hijzelf en het merendeel van de bemanning omkwam.

De situatie in de Citadel werd hachelijk toen de Franse generaal Gérard eind 1832 posities ten zuiden van Antwerpen innam. Na een ultimatum begon een hevig bombardement, onder andere met speciaal gemaakte reuzenmortieren. Er

De Citadel van Antwerpen aan de Schelde in 1832.

vielen honderden doden en gewonden. Van Cornelis is geen kwetsuur bekend.

Op 23 december 1832 gaf generaal Chassé de tot een ruïne gereduceerde citadel over aan generaal Gérard.

Als koning Willem I ook akkoord ging met de overgave van twee forten aan de Schelde, zouden de overlevenden na inlevering van hun wapens naar het vaderland mogen terugkeren. De halsstarrige koning hield echter vast aan het behoud van de forten Lille en Liefkenshoek. De Fransen zagen zich gedwongen om de Nederlandse militairen krijgsgevangen te nemen en ze naar Frankrijk te voeren.

De mars door België rond de jaarwisseling 1832-1833

De Fransen begeleidden de Nederlanders op 29 december langs de Schelde de Antwerpse Waterpoort uit naar het dorp Burcht en via Zwijndrecht en Beveren naar St-Niklaas.

In de colonne waarin Cornelis van Klink en zijn vier dorpsgenoten liepen, bevond zich ook A. Noë Adrz. uit Haarlem. Hij heeft van het beleg van de citadel en van de dagmarsen naar Frankrijk een dagboek bijgehouden. Dankzij Noë's aantekeningen krijgen we een indruk van de omstandigheden waaronder Cornelis moest lopen en overnachten, en wat hij te eten kreeg.

In St-Niklaas werden de soldaten “in een koude kerk gelegd”, in een groot oud leeg huis en in een herberg. De volgende dag ging het via Lokeren naar Lochristi. Het eerste en tweede bataljon sliepen er op het kerkhof, het flankbataljon in de kerk en de afdeling van A. Noë Adrz. onder de blote hemel.

Aanvankelijk was Gent als halteplaats voorzien. De Fransen hadden echter vernomen dat de bevolking Oranjegezind was en pasten de marsroute aan. Op 31 december liep de colonne met een grote boog om Gent heen. De soldaten overnachtten in Deize weer in een koude kerk. Het sneeuwde die dag.

Op Nieuwjaarsdag ging het over een door de sneeuw glad geworden weg naar Kortrijk, alwaar zij in een koude kazerne ondergebracht werden.

De volgende dag liepen de soldaten bij vorst over een gladde naar Ieper, alwaar zij in het grote en dus koude stadhuis “gelogeerd wierden”. Na Poperinge passerden ze op 4 januari de grens met Frankrijk, waar ze tot de ontdekking kwamen dat guldens niet meer geaccepteerd werden (5 franc = f 2,37 ½). De colonne bereikte Sint Omaars op 5 januari 1833.

Noord-Frankrijk

In Sint Omaars werden de Nederlanders ondergebracht in leegstaande kazernes. Als we A. Noë Adrz. mogen geloven, was het een aangename stad met bezienswaardigheden. Een deel vond onderkomen in Aire en Bethune. We weten niet waar Cornelis heen ging. Er

is een archiefstuk waaruit afgeleid zou kunnen worden dat Cornelis’ 9de regiment infanterie in Bethune was ondergebracht. In elk geval bleven de Nederlandse krijgsgevangenen tot 5 juni 1833 in Noord-Frankrijk.

Terug in het vaderland

Begin juni 1833 bereikten Engeland een Frankrijk een vergelijking met koning Willem I. De krijgsgevangenen mochten naar huis. Op 5 juni 1833 liepen ze van Sint Omaars naar Duinkerken, een spannende mars. Vandaar ging het naar Vlissingen en Middelburg, waar ze op 7 juni aankwamen.

De dappere verdedigers van de citadel werden feestelijk ontvangen in diverse steden. De terugkeer van Cornelis en zijn vier dorpsgenoten in Alkemade is helaas niet geboekstaafd.

Citadelmedaille voor de verdedigers

Toen het duidelijk werd dat de krijgsgevangenen uit Noord-Frankrijk mochten terugkeren, stelde koning Willem I per Koninklijk Besluit nr. 122 van 31 mei 1833 de medaille in voor de verdedigers van de citadel van Antwerpen. Volgens het KB duurde het beleg van 24-11 t/m 24-12 1833.

Burgemeester Blanken ontving op 29 oktober 1833 vijf medailles die hij mocht uitreiken aan de verdedigers uit Alkemade. De Citadelmedaille staat ook wel bekend als de Antwerpse medaille van 1832. Het is een bronzen medaille van 30 mm in doorsnee. De voorzijde

vertoont het vijfhoekig grondplan van de Citadel van Antwerpen waarbinnen de woorden CITADEL / VAN / ANTWERPEN. Langs de afsnede is de naam van de modelleur te lezen: J.P. SCHOU- BERG. De F staat voor fecit (heeft gemaakt). Op de keerzijde is een lauwertak afgebeeld waarbinnen een gekroonde W en de tekst DECEMBER / 1832.

De Citadelmedaille (Bron: Lakenhal, Leiden).

Laatste 17 jaar

Toen Cornelis van Klink terugkeerde in Alkemade, was zijn vader overleden. Het gezin bestond nog uit Engeltje en acht broers en zusters van Cornelis. Hij bleef officieel nog tot 1839 onder de wapenen. Toen werd de vrede gesloten met België. Cornelis stierf als vrijgezel op 5 maart 1850.

Alfred Bakker

Marsroute van Antwerpen naar Sint Omaars

Bronnen o.a.:

- A.J. Bisschop, 2007, Huizenonderzoek Alkemade
- Chevalier de Richemont, 1833, Siege de la citadelle d'Anvers, par l'armée française, sous les ordres du maréchal comte Gérard.
- P.M. Kwantes, Betrekkelijk het Bombardement der Citadel van Antwerpen van den 4e tot en met den 23e December 1832 in: West-Friesland's Oud en Nieuw, Hoorn, 1936.
- E. Sodderland, M. Riool & A. Wit, 2010, Tot behoud van inwendige rust. Leiderdorpers in het geweer van 1813 tot 1839. Jaarboek Dirk van Eck 2010.
- R. Stoffels-de Soet, 2005, 'Bombardement van de Sitadel Antwerpen en mars na St. Omer', geschreven door A. Noë Adrz. 1833.

Kwismeester Lex van der Zwet

Flitsende start voor de Oud Alkemade Museumkwis

In oktober ging de Oud Alkemade Museumkwis met een veel succes van start. Pieter van Ruiten en Lex van der Zwet, die samen de bedenkers zijn van deze nieuwe activiteit, ontvingen de eerste twee groepen deelnemers.

Uit een totaal van 200 vragen mogen de deelnemers om de beurt een vraag 'trekken', totdat er twintig vragen zijn gesteld en beantwoord. Die vragen kunnen betrekking hebben op de geschiedenis van één van de dorpen van oud Alkemade, op oude begrippen, gezegdes en (bij)namen. Ook kan een voorwerp worden getoond waarvan de vraag is wat het voorstelt en/of waar het voor gebruikt werd.

Voor ieder goed antwoord krijg je een half punt. Voor de twintig vragen kun je dus maximaal 10 punten behalen. Alleen viel dat verdraaid nog niet mee. Een 7 is tot nu toe de hoogste score geweest. Al met al is het een pittige kwis, maar wel leuk en bovenal gezellig. Een aanrader dus!

Reserveren en kosten

De Oud Alkemade Museumkwis wordt gedurende de wintermaanden t/m maart georganiseerd. In principe iedere zaterdag of zondag en begint om 14.00 uur in het museum.

Deelname kost slechts vijf euro per persoon. En dat is inclusief de toegang voor het museum, een hartelijk welkom van de kwismeester, de ontvangstkoffie, thee of fris (mét tuindersgebak), een groepsfoto en uiteraard de deelname aan de Museumkwis. Voor de consumpties 'in de derde helft' wordt een geringe bijdrage gevraagd.

Vooraf aanmelden is noodzakelijk. Deelnemen kan uitsluitend per groep van minimaal 12 personen. U kunt gemakkelijk reserveren via info@stichtingoudalkemade.nl of door te bellen met het secretariaat: 071 - 501 83 26.

De 'club van tien' van Pieter van Ruiten (rechts) beet het spits af.

Uitleg bij de Museumkwis.

Nieuw: de Oud Alkemade kadobon

Zoekt u een leuk cadeau voor iemand die 'alles' al heeft en weet u niets meer te bedenken? Dan kunt u hem of haar misschien blij maken met een Oud Alkemade kadobon. Met deze bon is iemand een jaar lang donateur van de stichting. Dat betekent gratis toegang tot het museum, de lezingen en de donateursavond en vier keer per jaar ons blad Alkadders. De kadobon is tijdens de openingstijden te koop in het museum voor € 15,- (€ 27,- als Alkadders per post moet worden opgestuurd).

De krankzinnige Grietje van Minden

In Alkmadders 131 van september 2015 stond een artikel over de 'Akten van indemniteit'. Deze akten met persoonsgegevens werden door de lokale overheid meegegeven aan mensen die verhuisden naar een andere plaats. Mochten zij door omstandigheden in armoede geraken, dan was de gemeente die de akte had uitgeschreven verantwoordelijk voor de kosten die dat met zich meebracht. Dit speelde in de 18e eeuw ook in Mijdrecht, waar de vraag zich voordeed wat er moest gebeuren met een krankzinnig verklaarde vrouw die in Alkemade geboren was.

Grietje (Margaretha) Jacobsdr. van Minden trouwt op 15 november 1778 in Rijkwetering met Gijsbert(us) van Schaik, geboren in juni 1748. Op 26 april 1779 krijgt Gijsbert van de gemeente Alkemade een akte van indemniteit, Grietje een dag later. Er is niet genoteerd waar ze naar toe vertrokken, maar dat zal waarschijnlijk naar Mijdrecht zijn geweest. Hier krijgen zij tussen 10 september 1779 en 27 februari 1788 acht kinderen, waaronder een tweeling.

Op 6 juni 1791 komt het Gerecht van Mijdrecht bijeen om te praten over Grietje van Schaik-van Minden. Grietje is namelijk krankzinnig verklaard en haar ziekte wordt volgens de laatste berichten steeds erger. Het Gerecht vreest hoge kosten. Gelukkig is Grietje geboren in Alkemade en die gemeente zal dus moeten opdraaien voor de kosten van haar ziekte. En als Alkemade weigert die kosten te betalen, dan zal Grietje Mijdrecht moeten verlaten. De wetswijziging dat na vier jaar wonen in de woonplaats deze wordt gelijkgesteld aan de geboorteplaats, is dan nog niet aangenomen. Het Gerecht van Mijdrecht zet dan ook alles op alles om te voorkomen dat de verpleegkosten van Grietje uit de dorpskas betaald zouden moeten worden.

Grietje wordt opgenomen in Leiden

Besloten wordt dat de schout en de secretaris van Mijdrecht naar Alkemade gaan om te zien wat er te regelen valt en of Grietje naar Alkemade kan worden overgebracht. In Alkemade spreken zij met de daar regerende schout en baljuw P. Vossius. Deze weigert Grietje op te laten halen en te verzorgen. Hij twijfelt aan de verklaring van krankzinnigheid en bovendien woont Grietje al erg lang in Mijdrecht. Verder praten helpt niet en het ziet er naar uit dat een rechtszaak oplossing moet brengen. Maar zover willen schout en secretaris het niet laten komen. Zij besluiten eerst advocaat Gobius uit Utrecht te raadplegen, die al meer zaakjes voor het Gerecht heeft opgeknapt.

Een week later adviseert advocaat Gobius een minnelijk schikking. Grietje woont al zo lang in Mijdrecht dat het Gerecht het niet kan maken alle kosten op Alkemade af te schuiven. Zijn voorstel komt er op neer dat Mijdrecht 1/3 deel en Alkemade de rest van de verzorgingskosten zal moeten betalen. Schout Vossius van Alkemade en schout Huizinga van Mijdrecht ontmoeten elkaar in het neutrale Uithoorn en bespreken daar het voorstel van Gobius. Overeengekomen wordt dat Alkemade Grietje

zal ophalen en naar een 'verbetergesticht' overbrengt. Op 21 juni 1791 komen twee armmeesters uit Oude Wetering Grietje ophalen en wordt zij naar het Cecilia gasthuis in Leiden gebracht.

In Mijdrecht 'geteelt'

Als Grietje vier maanden in het gesticht zit, het is eind oktober, laat zij weten zwanger te zijn. Paniek alom. Een zwangere vrouw in een verbetergesticht, dat kan niet! Grietje moet weg totdat zij van haar baby is verlost. Koortsachtig wordt gezocht naar een oplossing. Die wordt gevonden bij 'personen van de hervormde godsdienst' in Oude Wetering. Dan komt de prangende vraag aan de orde wie er voor de baby moet betalen. Alkemade stelt dat het Gerecht van Mijdrecht het kind van Grietje als 'inboorling' van Mijdrecht moet erkennen, want "ofschoon geboren in Oude Wetering was het in Mijdrecht geteelt". Ook moet de opvoeding en verzorging van de baby voor rekening van Mijdrecht komen. Mijdrecht houdt de boot af. De armmeesters moeten eerst maar eens uitzoeken wat dat allemaal gaat kosten. Intussen zal advocaat Gobius moeten uitpluizen hoe het wettelijk zit met het 'inboorlingschap' als het kind in Oude Wetering wordt geboren.

Drie dagen later laten de armmeesters het Gerecht plotseling weten dat Grietje terug wil naar Mijdrecht en of haar man haar zaterdag 5 november in Leiden wil komen ophalen. Maar het Gerecht wil Grietje helemaal niet terug hebben. Een delegatie uit Mijdrecht gaat spoorlags naar Alkemade om terugkeer van Grietje te verhinderen. Ze vragen om uitstel totdat advocaat Gobius weer met advies komt. Wel zullen zij "die van Alkemade provisioneel (tijdelijk) indemneren (vrijstellen) van de gevolgen van de zwangerschap".

Het touwtrekken begint

Op 10 november 1791 is er weer een vergadering van het Gerecht. De schout doet verslag van de discussie met de ambachtsbewaarders en armmeesters van Alkemade. Ambachtsbewaarders zijn gegoede ingezetenen die gekozen zijn om met en tegenover de schout de belangen van het ambacht te beharti-

De binnenplaats van het Cecilia Gasthuis in Leiden, 1732

(bron: Leiden: De geschiedenis van een Hollandse stad).

gen. Na veel gepraat is de zaak zodanig beklonken dat Grietje gedurende haar zwangerschap in Nieuwe Wetering zal verblijven. Onder de zorg van de armmeesters zal zij naar een geschikte plek worden gebracht "mids die van Mijdrecht aan den ambacht van Alkemade een acte van indemniteit ter hand zullen stellen voor de casuele vrucht waarvan bovengenoemde vrouw mocht komen te verlossen, als zijnde alhier ontvangen en geteelt." Kortom, Mijdrecht moet verklaren voor de verzorging en opvoeding van de baby te zullen zorgen en Alkemade daarvoor niet aansprakelijk te stellen.

Intussen is ook het advies van advocaat Gobius binnengekomen. Hij denkt dat Mijdrecht moreel verplicht is voor alimentatie van het kind van Grietje van Schaik te zorgen. Want "indien immers dit mensch niet was geconfinereert (opgesloten) zoude dit kind geboren zijn in de woonplaats van de moeder, hetgeen Mijdrecht was."

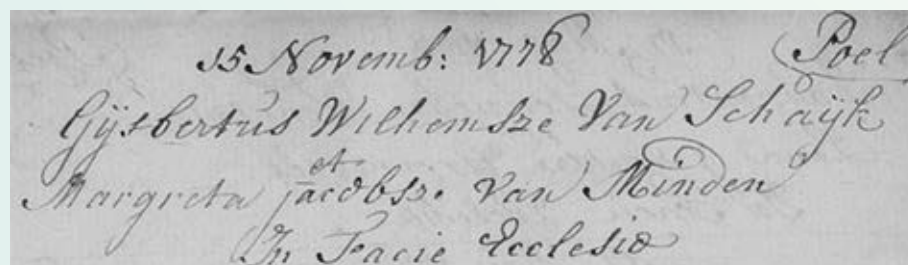
Op 20 november 1791 verklaart het Gerecht van Mijdrecht officieel dat het kind van Grietje als inboorling van Mijdrecht zal worden beschouwd. Grietje blijft in Alkemade en de dominee aldaar wordt van het Mijdrechtse besluit op de hoogte gebracht.

Complicaties

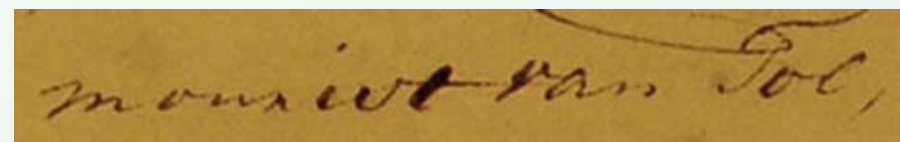
Het Gerecht is op 7 december weer bijeen. Secretaris Hensuma deelt mee van schout Vossius van Alkemade een brief te hebben ontvangen waarin deze verklaart bang te zijn dat Grietje de benen zal nemen. Volgens schout Huizinga is die angst inmiddels werkelijkheid geworden. Grietje blijkt gisteravond in Mijdrecht te zijn aangekomen, vergezeld van de dienstbode van een van de armmeesters uit Alkemade. Het lijkt er volgens hem op dat die dienstbode is megestuurd om er voor te zorgen dat zij niet terug zou gaan. Hij concludeert daaruit dat de patiënte niet stilletjes was weggegaan en verklaart dat de vrouw hier niet kan blijven. Zeker niet na de "uit-

braakinge van lasteringe deezen middag voorgevallen en het geroep bij den ongeregelde huishouding." Volgens de schout allemaal bewijzen dat de krankzinnigheid nog lang niet genezen is. Hij vraagt zich af of, als de armmeesters van Oude Wetering weigeren haar in Mijdrecht op te halen, hij haar "op de eerste blijk van noodzakelijkheid niet zoude kunnen delogeren (wegsturen uit het dorp), desnoods, wanneer de man zich hiertegen verzette, ook met dezelve." Met andere woorden, Grietje en haar man zouden desnoods gedwongen naar Alkemade moeten worden overgebracht.

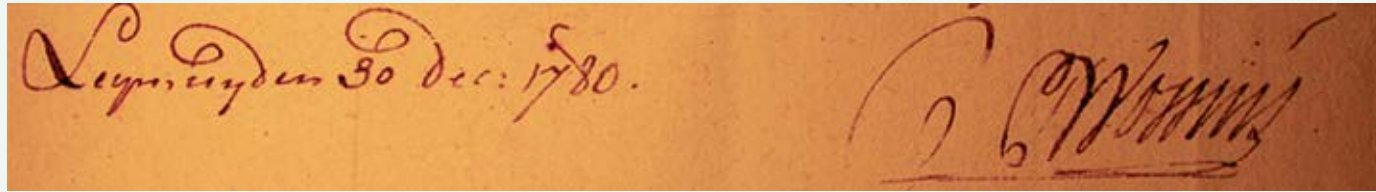
Schout Huizinga blijkt met zijn voorstel te ver te zijn gegaan. Gobius meldt dat het Gerecht van Mijdrecht niet bevoegd is om mevrouw Van Schaik uit haar woonplaats weg te jagen. Zeker niet nu er een akkoord gevonden is voor haar onderhoud (1/3 Mijdrecht, 2/3 Alkemade). Alleen zou het Gerecht er voor moeten zorgen dat de overeenkomst wordt nagekomen, zodra Grietje "weder onderhoud behoeft. Indien die van Oude Wetering weigerachtig blijven, dan pas kan Grietje worden gedelogeerd. Haar man kan echter niet gedelogeerd worden."

Uit de trouwboeken de huwelijksbevestiging van Grietje en Gijsbert.

De handtekening van Mourits van Tol. Hij zat in het bestuur van de Gemeene Armen van Oude en Nieuwe Wetering in de periode 1790-1800.

De handtekening van schout Vossius.

De schout vindt die oplossing maar niets. Hij stelt voor om , als Alkemade moeilijk blijft doen om Grietje “op de eerste blijk van noodzakelijkheid” terug te halen, haar “ten gemeenen (algemeene) kosten te Utrecht te confineren.” Dit betekent: Grietje desnoods in Utrecht te laten opsluiten. Schout Vossius zal van dit voorstel in kennis worden gesteld met het verzoek dit aan de armmeesters door te geven.

Het was een ‘verdigsel’!

Het is inmiddels 10 januari 1792 geworden. Weer praat het Gerecht over de toestand van de krankzinnige Grietje en de noodzaak om “dezelfen bij aanhouden van dien krankzinnigheid op ene veilige plaats als weleer te confineren” (op te sluiten). Besloten wordt nog één keer een brief naar de armmeesters in Alkemade te sturen en hen eraan te herinneren dat zij voor 2/3 de lasten dragen en er zo spoedig mogelijk voor te zorgen dat zij weer naar Leiden wordt teruggebracht “alwaar men mogelijk geen zwaarigheid zal maaken om haar wederom te ontvangen gemerkt haar zwangerheid volgens allen symptomen een bloot verdigsel is geweest.” Kennelijk is Grietje dus helemaal niet zwanger en moet ze gewoon terug naar het gesticht! Mocht er door de armmeesters geen plaats worden gevonden, dan voelt het Gerecht zich verplicht haar naar Utrecht over te plaatsen (lees: opsluiten). De brief

wordt ‘per expresse’ naar de WelEd. Gestr. Heer Mr. P.N. Vossius gestuurd.

Al een dag na het versturen van de brief arriveren twee armmeesters uit Alkemade in Mijdrecht om te praten. Zij willen aan de voorwaarden van het Gerecht voldoen en hebben dat zwart op wit vastgelegd. Zij schrijven: “Wij armmeesteren van de Oude en Nieuwe Wetering, zo Gereformeerden als Catoliquen, betuigen te inclineren (neiging hebben tot) om ingevalle conform het op gister afgesprokene niet tot stand mogt komen, het domicilieeren naamelijk van Grietje met haaren man in een klijn huis even buiten het dorp, alvorens tot het uitersten, het confinement over te gaan, nogmaals te beproeven, of men haar niet aan de Nieuwe Wetering zoude kunnen houden. Zo zij herwaarts getransporteert zich niet wel mogt comforteren, blijft men gedwongen in zijn geheel haar te Leiden of te Utrecht te plaatsen. Wij zullen dan nader bericht van Ued. afwachten of de beraamde verhuizing tot stand komt dan niet. En in het laatste geval of den Gerechte van Mijdrecht niet met ons eens is, het hier nog eens met haar te proberen. Gemerkt (dat) de reden waarom zij in ’t verbeterhuis geplaatst zoude worden, altijd dezelve blijft en zij daarom voor haar hele leven gecontinueerd zoude worden. W.g Mourits van Tol en Gerrit van den Brand. 15 januarij 1792.” De armmeesters van Oude Wetering zijn

blijven twijfelen aan de echte reden waarom Grietje niet in Mijdrecht mag blijven.

Na 1788 zijn er geen dopen meer gevonden in de doopboeken van Mijdrecht. Naar alle waarschijnlijkheid klopt het dus dat Grietje niet zwanger was in de tijd dat ze in het Cecilia Gasthuis verbleef. Grietje overleed op 27 augustus 1798, Gijsbert op 11 februari 1813 in Mijdrecht.

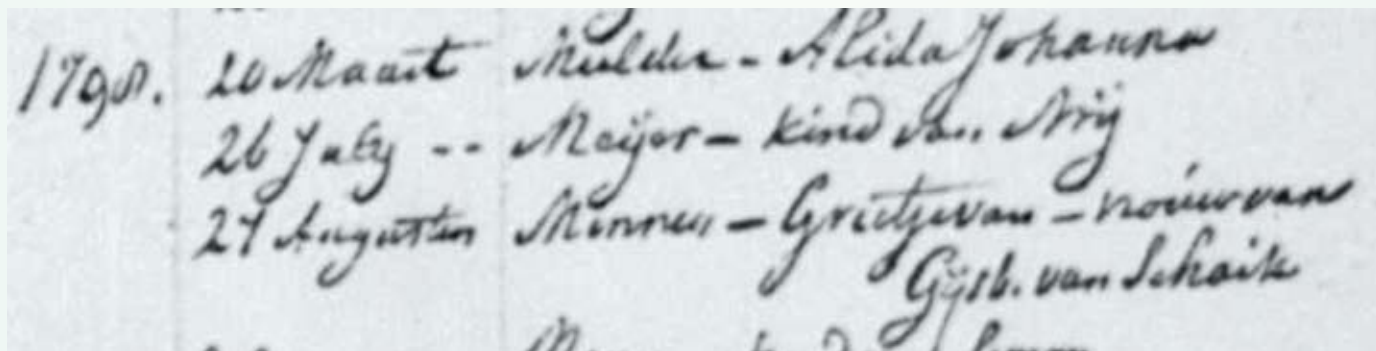
Pieter Nicolaas Vossius was de laatste baljuw van Alkemade. Hij stopte met zijn ambt na de revolutionaire gebeurtenissen van 1795 toen de Bataafse Republiek werd uitgeroepen. Hij woonde in Mijdrecht van 1762-1773 en was daar enkele jaren schepen. Dat zal het contact met schout Huizinga van Mijdrecht vergemakkelijkt hebben.

Het Cecilia Gasthuis in Leiden is in de jaren tachtig gerestaureerd en nu in gebruik als Museum Boerhave.

Bewerking: José van der Meer

Bron:

- Joop Frankenhuizen, De krankzinnige, Proosdijkoerier nr. 3, 2001.
- Met dank aan Jos Huijsloot voor de genealogische gegevens.

De overlijdensdatum van Grietje.

Een ‘boenstoep’ anno 2016.

Een boenstoep in 2016

In de Alkammans van september 2016 staat een mooie reportage van José van der Meer en Agnes Turk over ‘Boenstoepen en boenhokken’, de vergeten en verdwenen bouwsels die zo’n zeventig jaar geleden nog onmisbaar waren. Wij hebben vóór ons huis aan de Stingsloot in Oud Ade een betonnen stoep en vinden dat historisch overblijfsel een weldaad die we nu, in 2016, niet graag zouden missen. We doen er van alles in (behalve melkbussen spoelen). We wassen er dingen in waar aarde aan zit, zoals potten en gereedschap uit de tuin, we schepen er water uit de sloot om tuin en kamerplanten te begieten, we gebruiken de plek om te zwemmen, de buurjongen staat er te vissen, en als het mooi weer is, zit iedereen op en rond de stoep, gezellig dicht bij het water met een pilsje. Ook bij de kleinkinderen en de burens is de stoep populair.

Toen we het huis – de oude boerderij van Jan Hoogeveen – in 1992 kochten wisten we niet dat er een stoep was; die was verzakt en niet meer te zien. Maar toen we hem ontdekten, heeft de buurman met een trekker het gevaarte weer boven water getild, waarna we er stevige stutten onder hebben geplaatst. Vele jaren later ontdekten we vlakbij, aan de andere kant van de sloot, nog een verzakte stoep. We hadden er twintig jaar overheen gekeken. Misschien dat ook die stoep ooit nog een tweede leven krijgt.

Op een zonnige middag, een jaar of tien geleden, zaten we met een heel stel mensen op en bij de stoep toen er een boot voorbij kwam. De man in de boot riep naar ons: “Die stoep heb ik gemaakt.” Het was Cor Roos, die zijn hele leven bij de Fa. Van der Geest had gewerkt. Ik bedankte hem en complimenteerde hem met zijn vakmanschap maar vergat te vragen wanneer hij hem gebouwd had. Cor is niet zo lang geleden gestorven en ik kan het hem niet meer vragen, maar gerekend naar Cor zijn leeftijd, kan de stoep op zijn vroegst in de vijftiger jaren gemaakt zijn.

Je zou denken dat stoepen in die periode al overbodig begonnen te raken, maar de bewoners aan het eind van de Zwarteweg – bijna allemaal boeren – hadden tot ongeveer 1955

geen waterleiding. De stoep was dus nog hard nodig voor het schoonmaken van de melkbussen. Mijn 90-jarige neef en vroegere buurman Jan van der Poel vertelde me dat ze tot die tijd vaak water uit de sloot dronken. Zijn vader, ook Jan van der Poel geheten, zei altijd dat slootwater prima was om te drinken, koeien werden er immers ook niet ziek van. “We zijn tegenwoordig allemaal *versterield*,” concludeert zijn zoon. Toch was er ook een andere manier om aan drinkwater te komen in die tijd. De melkbussen werden ook in de fabriek schoongemaakt en als de melkrijder ze terugbracht had hij in een paar bussen drinkwater laten spuiten. De man werd er voor beloond met een rolletje shag of iets dergelijks. En dan was er nog de koelbak (in ons huis nog aanwezig) met een handpomp die aangesloten was op een ondergrondse put, die weer in verbinding stond met de sloot. In de winter werden de bussen in de koelbak schoongemaakt, waarna het water doorgespoeld werd naar de koeien op stal om te drinken. Maar ik dwaal af. De stoepen hebben misschien enkele van hun oude functies verloren, maar ook in de huidige tijd zijn het wonderen van vernuft. Ik heb het al gezegd: onmisbaar voor wie aan het water woont – en dat zijn best veel mensen in Oud Ade.

Sjaak van der Geest

De stoep wordt uit het water getakeld (1992).

Een wandeling door Alkemade anno 1904

In 1905 verscheen van de hand van J.B. van Loenen bij de Leidse uitgeverij C. van der Ven het boekje 'Gids voor een kleine kroniek van Leiden en omstreken'. De schrijver nam zijn lezers mee op verschillende wandelingen door de sleutelstad en veel plaatsen in de omgeving. Bijzondere aandacht schonk hij aan de kerkgebouwen, waarvan er veel in ver achter ons liggende eeuwen al bestonden en dus van (technisch-)historische betekenis zijn. Het valt op dat Van Loenen zich enigszins laatdunkend uitlaat over Rijkswetering en de Kaag. Ondanks dat, alsmede door de charme van de door hem beschreven wandelingen in deze vergeten geraakte uitgave, vond ik het nuttig om de wandeling door Alkemade nog eens te publiceren. Van enkele begrippen is een 'vertaling' tussen haakjes toegevoegd.

« Anderhalve eeuw geleden lagen de dorpen die de gemeente Alkemade vormden nog behoorlijk geïsoleerd ten opzichte van bijvoorbeeld Leiden. Tot 1867 lag er geen weg tussen de verschillende dorpen en buurtschappen die tot Alkemade behoorden, dat in 1904 ongeveer 4.500 inwoners telde. Evenmin kon men vanuit deze plaatsen met een rijtuig 'de stad' bereiken. Maar na de droogmaking van het Haarlemmermeer, waarvan de blijde mare "de meer is droog" in 1852 door het land klonk nadat drie reuzenpompmachines drie jaren hadden gewerkt, was deze middeleeuwse toestand onhoudbaar geworden. Want de nieuwe polder, die in zijn omgeving nieuw leven en vertier betekende, had een niet geringe invloed op de verbetering van de verkeersmiddelen in haar omgeving, waarnaar onder andere Alkemade sedert lang smachtte.

Zo kwamen in 1867 de grindwegen tot stand tussen de dorpen van Alkemade, met uitzondering van Kaag, en de stad Leiden en de nieuwe gemeente Haarlemmermeer. In 1900 werd daaraan de grindweg tussen Rijkswetering en Hoogmade toegevoegd. Alles geheel op kosten van Alkemade, die aan de eerste 40.000 en de laatste 8.000 gulden besteedde en bovendien de brede opvatting huldigde alle wegen tolvrij te maken. In de jaren 1901-1903 werden de grindwegen van een paardenpad van klinkers voorzien, waaraan 20.000 gulden werd besteed. Vóór 1867 had het verkeer tussen de gemeentedelen met wagens plaats en naar de buitenwereld alleen over het water. Vaak kwam men dan ook van uren ver met roeiboortjes en grotere particuliere vaartuigen naar 'de stad'. Voetgangers baanden zich bovendien een weg over polderkaden met ontelbare hekken en vlonders en waar men soms letterlijk 'over de brug' moest komen, getuige de zogenoemde vierduitsplank in het voetpad van Hoogmade naar Leiden.

Café Van der Geest aan de Langeweg, tevens stalhouderij.

Naar Roelofarendsveen

Roelofarendsveen ligt op ongeveer twee uur lopen van Leiden. Het schilderachtig aan het Braassemmeer gelegen dorp is, althans administratief, het middelpunt van de gemeente Alkemade. Het gemeentehuis, het post- en telegrafiekantoor, sedert 1880, en dat van de rijks- en gemeenteontvanger zijn hier gevestigd. Het enige publieke middel van vervoer is een stoomboot, die enkele malen per dag aanlegt bij de sluis aan het meer. Roelofarendsveen gold als een paradijs voor de mensen die er vroeger neerstreken en waarvan Ten Kate dichtte:

*Dan tijgen de heeren aan 't hengelen
En hengelen zich in 't zweet,
En ook de dames, die engelen,
Die hebben zoo graag eens beet.*

De kom van Roelofarendsveen, in het dagelijks spraakgebruik 'De Veen' en vroeger Roelevaertjesveen genoemd, bestond omstreeks 1900 in hoofdzaak uit een grindweg die pas sedert weinige jaren bereden kan worden, met op zichzelf staande – niet aaneengesloten – huizen en een brede sloot er langs. Over die vaarsloot liggen ontelbare voetdraaibruggetjes of vlonders, die aan de buurt een schilderachtig aanzien met een echt Hollands cachet geven. Het dorp staat in verbinding met een dicht net van plassen en sloten, waar tussen de zwarte, veenachtige akkers liggen, die de doperwtten, bonen en augurken moesten opleveren, welke de roem van De Veen en de boei waarop het bestaan van de 'Veenders' drijft, uitmaken. Al deze binnenwaterpartijen, liggende in de Veender- en Lijkerpolder buiten de bedijking, worden op de voor de akkers vereiste hoogte gehouden door twee schepradmolens, een aan het Braassemmeer en een aan de Hanepoel, en stonden door middel van een stenen sluis in verband met het Braassemmeer, door een dito aan de Nieu-

De sluisbrug tussen de Kerkstraat en de Veerstraat.

we Wetering met de ringvaart van de Haarlemmermeerpolder, door een andere met de Rijkswetering en door een houten sluis met de Oude Wetering.

Aan genoemde grindweg en sloot staan de 'nette Gothische' rooms-katholieke kerk met pastorie, de rooms-katholieke meisjesschool en de meeste woonhuizen, die in de laatste jaren allengs een beter aanzien krijgen. De kerk, vooral inwendig van goede smaak getuigende, is gebouwd onder leiding van de architect Th. Molkenboer, door aannemer J. de Koning en op 30 juli 1856 gewijd. Zij is inwendig geheel gepolychromeerd (in vele kleuren beschilderd). In het hoogkoor zijn de ramen van gebrand glasschilderwerk voorzien en de kunstrijke kruiswegstaties zijn geschilderd door Jan Dunselman. De pastorie en school, die ook gezien mogen worden, zijn in 1878 gebouwd. De ingemaakte, in pekel liggende augurken, een belangrijk deel van Roelofarendsveens uitvoer, gaan voor een groot gedeelte naar Engelse handelaren, die ze dan in gezelschap van eveneens Hollandse bloemkool, uitjes, worteltjes enzovoort, onder de deftige naam 'mixed pickles' tegen oneindig veel hogere prijs de ganse wereldbol rond zenden. Waarom men dat hier zelf niet doet, dat begrijpen wij ook niet. In de laatste jaren ontluiken te Roelofarendsveen, waar men ook op een daarvoor vereiste gelijkmatige waterstand kan rekenen, ook bloembollenkwekerijen.

De Voorweg. Via de brug had men toegang tot de boerderij van de gebroeders Los en de boerderij van de Wit.

Naar De Wetering

Oude Wetering, meer familiair 'De Wetering', in het grijs verleden Aden Weteringe geheten, ligt aan een mooi breed water van dezelfde naam, dat een gedeelte van de grote vaarweg tussen Amsterdam en Rotterdam uitmaakt. Oude Wetering, waartoe ook gewoonlijk de huizen aan de over-oostzijde van de vaart onder Leimuïden gelegen, gerekend worden, ligt een kwartier van Roelofarendsveen en bestaat uit een rij vrijwel aaneengesloten huizen aan de westzijde en verspreide woningen, waaronder enige boerderijen aan de oostzijde van de wetering. Van Oude Wetering, dat aan de westzijde begrensd wordt door binnenwater, de ringsloot van de Googerpolder, waarvan de waterstand echter zoals reeds gezegd is overeenkomt met die van de Veender- en Lijkerpolder buiten de bedijking, kan weinig anders gezegd worden dan dat het bogen kan op niet minder dan vier kerkgebouwen, een dolerende, hervormde, remonstrantse en een rooms-katholieke, die ons inziens op geen bijzondere vermelding aanspraak kunnen maken. Er zijn twee publieke aanlegplaatsen voor stoomboten, met goede koffiehuisen erbij, waar dagelijks betrekkelijk veel boten af- en aanvaren, vooral bij de meest noordelijke, tegenover de rivier de Drecht gelegen, waarop men hier een zeer mooi vergezicht heeft, onder ande-

re als men van het gezellige zitje onder de warande van 'Het Wapen van Alkemade' gebruik maakt. Voorts vindt men hier een hulppostkantoor en twee scheepswerven, maar verder geen bijzondere middelen van bestaan.

Aan het zuidende van de wetering, waar men van een zeer schoon uitzicht op het Braassemmeer kan genieten, ligt een particuliere veerpont voor de weg naar Rijsaterwoude, Leimuïden en Amsterdam. Aan het noordeinde strekt een particulier pont tot gemeenschap met de Haarlemmermeerpolder. Bij dit laatste veer staat een gebouw met toren, waarop geheimzinnige toestellen de aandacht trekken. Het is het observatorium van Rijnland, van waar dagelijks berichten verzonden worden naar het Gemeenlandshuis van Rijnland in Leiden, over de waterstand op dit punt (vrijwel het middelpunt van Rijnland), de regenval, de windkracht en het aantal in deze omgeving werkende watermolens. Naar deze gegevens wordt hoofdzakelijk het beheer van Rijnlands boezem, dat wil zeggen de werking van de vier stoomgemalen van Rijnland (te Gouda, Halfweg, Katwijk en Spaarndam) en van de uitwatering en inlaatsluizen geregeld. In de zestiende eeuw stond aan het zuidwesteinde van Oude Wetering een korenmolen, wellicht afgebroken omdat men zich in deze omgeving bijna uitsluitend op zuivelbereiding ging toeleggen.

Nieuwe Wetering

Dit bestaat uit een groep boerderijen langs een gelijknamig binnenwater, eveneens een ringsloot van de Googerpolder, in dezelfde conditie als bij Oude Wetering aangegeven.

Rijkswetering

Van het gehucht Rijkswetering, aan een buiten- of boezemwater van die naam gelegen, op vijf kwartier gaans van Leiden, kan niet veel anders vermeld worden dan dat het als buurtschap al eeuwen lang bestaat, een echt Hollands karakter draagt met zijn vaartgezicht, aardig geïllustreerd door talrijke bruggen en vlonders. Het is een vrij welvarend uitzienend gebuurte, met een knappe rooms-katholieke kerk in laatgotische stijl, in 1860 uitgevoerd door de architect Th. Molkenboer, een hulppostkantoor, maar geheel verstooken van publieke vervoermiddelen, tweemaal per week stoombootverkeer uitgezonderd.

Noordeinde ter hoogte van de Paardenbrug in de richting van de Koppoel. Het huis geheel rechts is het oude postkantoor van de firma Beelen. Daarnaast de lagere school Sint Joseph. Op de achtergrond is nog iets te zien van de oude scheepswerf van J. Beugelsdijk en aan de overzijde van het water de woning van de gebroeders Straathof.

Oud Ade en Vrije Boekhorst

De buurt Oud Ade ligt aan een buitenwattertje van dezelfde naam, op slechts tien minuten afstand van Rijkswetering. Toch heeft het een eigen, mooi rooms-katholiek romaans kerkje en pastorie, die in 1867 en 1868 zijn gebouwd naar het ontwerp van de architect H.J. van den Brink. De kerk is in de kerstnacht van 1868 het eerst gebruikt. De ramen in de abscons zijn van uitmuntend gebrand glasschilderwerk van J.B. Capronnier uit Brussel voorzien. Het fraaie kerkmeubilair is in de stijl van het kerkgebouw. In 1904-1905 is nabij de kerk een nieuwe school gebouwd. Er staan om de kerk slechts enkele huizen en verder moeten de bewoners van de boerderijen die er om verspreid liggen, sommige op grote afstand, deze tempel en school vullen.

Op de Oud Adeselaan wandelt de heer Van Staveren. We zien de kerk van Rijkswetering in de verte.

De groepen boerenhoven **Zevenhuizen**, hier nabij, aan de Zevenhuizer- of Boekhorstervaart gelegen, staat voor een deel op de plaats die in vroeger eeuwen Vrije Boekhorst heette, omdat volgens overlevering in de Middeleeuwen en ook later hier een vrije plaats was voor lieden die wat op hun kerfstok hadden en elders wellicht gevaar liepen om rigoureuze of zelfs 'aan den halze' gestraft (opgehangen) te worden, waartoe men het nog niet eens zo heel erg bent gemaakt behoefde te hebben. Veel 'leenmannen', bezitters van heerlijkheden, ambachtsheren, hadden met 'het leen' (tijdelijke bezitting van plaatselijke aard) van hun 'leenheer' ook het recht gekregen om 'recht te spreken', waaronder dan vaak het 'halsrecht', dat wil zeggen de bevoegdheid om ook de doodstraf op te leggen en toe te passen behoorde en waren dan wel erg prat op hun eigen galg. De steden bezaten ook dat recht, plus de galg.

Ook Rijnland en andere grote waterschappen hadden eigen rechtspraak, en wel tot 1841, toen alle particuliere berechting moest plaats maken voor die van rijkswege. Rijnlands galg stond tussen Amsterdam en Halfweg, aan de buitenkant van de Spaarndammerdijk. Deze schijnbaar zonderlinge plaats is te verklaren uit de omstandigheid dat de hoofdzetel van Rijnlands bestuur in vroeger eeuwen in het huis 'Zwanenburg' te Halfweg was gevestigd. Nu, of beter gezegd: toen, waren er meer van deze 'vrijheden', onder andere een Haarlemmer Vrijheid, dat wil zeggen plaatsen die niet tot het rechtsgebied van enige 'Heer' behoorden, plekjes die men bij de bepaling van de grenzen van belendende heerlijkheden vergeten was in te delen.

Aangezien de enige rechtspraakgerechtigden de bezitters van die heerlijkheden waren, is het zeer goed aan te nemen dat men niet onder het bereik van enige rechter was, indien men eenmaal zo'n vrij plaatsje had weten te bereiken. Op oude kaarten vindt men bij de ingeschreven namen van de omringende heerlijkheden ook steeds 'Vrije Bouckhorst' vermeld. Het zal in die tijden daar wel heel wat 'gezelliger' geweest zijn dan thans! Maar toch was het geen 'gezellig' gezelschap en zeker wel wat benauwend voor de burenen... Maar die burenen waren dan ook op hun qui vive en in staat de buiten de 'vrijheid' komenden zeer snel te berechten, want vlak bij de Boekhorst aan de oostzijde van de Zevenhuizervaart, in het tegenwoordige 'galgebosje', stond de galg reeds gereed.

Buitenbeentje

Het buurtje **De Kaag** behoort, zoals gezegd, ook tot de gemeente Alkemade, maar is er niet veel meer dan een 'buitenbeentje' van, zo afgezonderd is het van de overige delen van de gemeente, als het ware weggestopt in een uithoekje. De Kaag bezit een hervormd kerkje, dat op een kaart van 1610 niet, op een van 1647 wel voorkomt en waarvan de torenspits een kaagschip ten hemel heft. De buurtschap bestaat uit een klompje huizen en huisjes van geringe betekenis, maar niet onaardig in het geboomte gelegen. Het moet hier in oude tijden nogal eens 'Spaans' toegegaan zijn, althans men leest in een oud werk: "De Kaag wierd om de ontuchtige en helsche zeden der ingezetenen de mond der helle genoemd." Misschien kwamen er wat veel lui uit de Vrije Boekhorst hospiteren. Het was maar een wipje voor die snoeshanen, die ongetwijfeld niet bijzonder honkvast waren.

De Kaag.

Oude Boerderij anno 1676

Door de kleine afstand van de Leegwaterbuurt, waarmee De Kaag door een veerpont gemeenschap heeft, bezit het in de talrijke stoomboten die daar aanleggen gemakkelijke publieke middelen van verkeer met de beschaafde wereld. Het plaatsje zelf heeft natuurlijk weinig aantrekkelijks, maar in de nabijheid van de grote Kagerplassen, door de omwonenden aangeduid met de karakteristieke naam van 'Het Wijde', heeft het een uitnemende gelegenheid om te hengelen naar vis, waarvan vreemd genoeg maar een zeer matig gebruik wordt gemaakt. Tevens bieden deze plassen, waarin uiterst schilderachtige waterpartijen voorkomen, Nimrods zonen nogal wat waterwild aan, waarbij zij echter danig gefnuikt worden door het 'kooirecht' van de eendenkooien, die aan de westkant van de plassen, in de Kooipolder, is gelegen en die met haar dreigende grenspalen op 1.200 meter uit het middelpunt van de kooi geplaatst, hen een tot hier en niet verder toeroept. ”

Bewerking: Hans van der Wereld

Foto's: archief Stichting Oud Alkemade.

Kilo's boter in een boek

Mieke Beumer, gastonderzoeker bij de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam, stuitte op een verrassende vondst in een oud geneeskundeboek.

Omslag van het boek

In de stille leeszaal van de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam blader ik door een boek van de Duitse naturalist, arts en antropoloog Johann Friedrich Blumenbach. Het draagt als titel: *Grondbeginselen der natuurkunde van den mensch* en verscheen in Harderwijk in 1791. Het is de eerste Nederlandse vertaling van het in 1786 in Göttingen verschenen werk *Institutiones physiologicae* en geeft een beknopt maar helder overzicht van alle functies van het menselijk lichaam, met verwijzing naar andere standaardwerken.

Wat doet dat bonnetje daar?

Het boek is strak gebonden in een onopvallende halffinnen band. Gezien de aard van het bindwerk en het boekbinder-tiketje, is dit inbinden midden vorige eeuw gebeurd. Het boekblok is bijgesneden en de titelpagina is aan de bovenrand 'gerestaureerd'. Toch zijn rechtsboven nog fragmenten zichtbaar van in zwarte inkt geschreven letters.

Boek met briefje erin

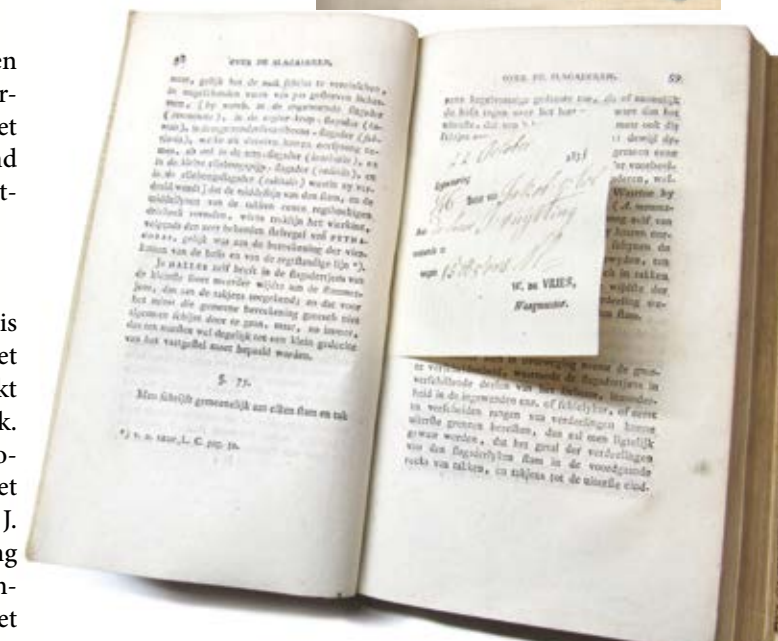
Bladerend door de tekst stuit ik op een briefje. Het is deels voorgedrukt, deels ingevuld met pen en inkt. Het ligt niet los; het zit vast in het katern – onopgemerkt door de boekbinder is het meegebonden met het boek. Het is een waagbriefje, gedagtekend 'Rypwetering, 22 October 1831', waarop waagmeester W. de Vries verklaart dat het 1/16 vat boter dat Jakob van Tol heeft geleverd aan de heer J. Vuijsting een gewicht heeft van '13 lb 5 ons Nl.'. De afkorting 'lb' moeten we in 1831 lezen als 'kilo'. Volgens het in 1820 ingevoerde Nederlands metrieke stelsel werd de waarde van het Nederlandse pond immers bepaald op 1 kilogram. Dat kuipje zat dus flink vol: 13,5 kilo.

Vroedmeester Vuijsting

De woonplaats van de koper is niet ingevuld, maar het kostte weinig moeite te achterhalen wie het kon zijn. Johannes (Jan) Vuijsting was vroedmeester (een mannelijke geneeskundige die zich na zijn algemene medische vorming heeft toegelegd op de verloskunde, red.) in Rijkswetering. Hij was getrouwd met Truijtte van der Pol, die op 26 februari 1825 overleed in Rijkswetering. In het begraafboek van de Petruskerk in het buurdorp Roelofarendsveen komt tussen 1819 en 1831 de naam van Jan Vuijsting verschillende malen voor als de vroedmeester die een overleden kind doopte. Dit exemplaar van het boek van Blumenbach zou dus heel goed van vroedmeester Johannes Vuijsting kunnen zijn geweest. Stond zijn naam misschien geschreven bovenaan de titelpagina? Zijn het de letters 'J' en 'V' die nog deels zichtbaar zijn onder het opgeplakte strookje papier? In dat geval mag Johannes Vuijsting trots zijn dat zijn boek nu deel uitmaakt van de Bijzondere Collecties in Amsterdam.

Mieke Beumer

Bron: www.blogs-uva-erfgoed.nl

Waagbriefje vergroot

Initialen

De afgelopen maanden ontvingen wij de volgende voorwerpen:

Toverbal automaat	Robert Kaufman
Schilderij Kagerplassen	G.J. van Beek
Juk, aardappelpootstok, koffiemolen, tinnen bekertje, naaidoos, olielamp, paar noren, div. puddingvormen, sigarettendoosje, miniatuur generatoren	Fam. A. van der Meer
Borstplaat-set	L. van Hameren
Radio-tv-cassettecombi	R. Bouwmeester
Diverse medailles	T. van Ruiten
Spanzaag	A. van der Vlugt
Gesmede draadnagel en kram uit Petrus Banden kerk	T. Koek
Pimpampet-spel	Th. van Loon
Katholieke Illustraties	T. van Es
Oorlogsservies	Mevrouw l'Ami
Paaskaars, emailen pannen, tegels, boekjes, H. Communie-kop en schotel, H. Communie-bordje, poppen, fototoestel, molenboek, wijwaterbakje en kruik	Familie Klein
Zwaarden van roeiboot, div. vondsten uit Braassemermeer van oude praam	Johan Bakker
Bidprentjes, oude Alkmadders, sigarenzakjes	J.C. Ganzevles
Gasfornuis	J. Turk
Kapstok, speelgoed kinderwagen	S. van Egmond
Alle films, video's, foto's, film, foto- en videoapparatuur, schalenset, bidprentjes, rozenkransen, div. papieren uit de nalatenschap van Henk Hoogenboom	Henk Hoogenboom
Oorlogsbonnen, fietsbelastingplaatje, oproep arbeidsbureau, verzekeringspolis	I. Oomen
Circuittester voor elektromotoren	P. van Schaik
Boek Mijmeringen	Federatie

Alle gevers hartelijk bedankt!

U kunt uw spullen brengen tijdens de openingsuren van het museum: zondag van 14.00-17.00 uur, dinsdag van 13.30-16.00 uur en op maandagavond van 20.00-22.00 uur als er medewerkers in het museum aan het werk zijn.

Wilt u ook voorwerpen aanbieden?

■ **voor foto's, dia's, films**

■ **voor ander materiaal:**

Neem dan contact op met de volgende medewerkers:

Leo Stiens, tel 071-3313343 of 06-27842264;
e-mail: hulst50@hetnet.nl

Sjaak Koek, tel 071-3312066 of 06-57338844;
e-mail: sjaakoek@hotmail.com

Bijzondere voorwerpen

Soms ontvangt Oud Alkemade voorwerpen waarvan het gebruik niet meer zo bekend is. Een van die voorwerpen is een *strelhouder*. In deze houder zit een *strel*: een met grofkorrelig slijpmateriaal beplakte lat. De strelhouder werd gebruikt om zeisen en sikkels te slijpen.